

KWYNENDE MELKBOERE SE TRAPMEUL VAN SKAALEKONOMIE

DEUR

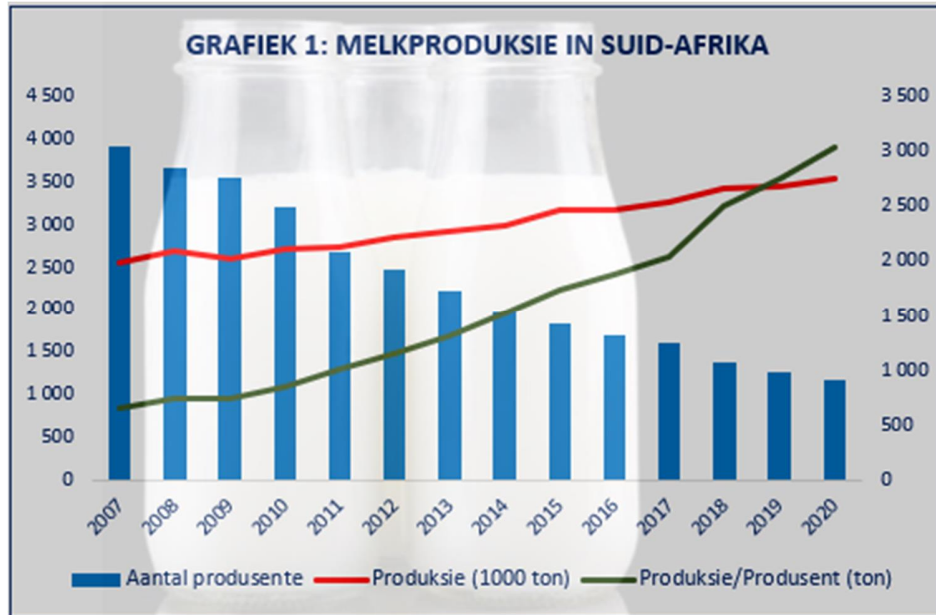
DR PHILIP THEUNISSEN

In sy *Essential food pricing monitoring* van Augustus 2021 kom die Mededingingskommissie tot die slotsom dat die waardeketting van Suid-Afrikaanse kommersiële landbou 'n kommerwekkende afname in die deelname van produsente toon, met 'n gepaardgaande toename in die vlakke van konsentrasie van voedselproduksie se in- en uitsetverskaffers. Die verslag toon as staving aan dat die aantal melkboere vanaf 2007 tot 2021 met 73% afgeneem het. In 2007 was daar nog 3 899 melkboere in Suid-Afrika gewees maar dit het nou tot 1 053 afgeneem. Dit dui daarop dat die voedselwaardeketting hoogs geïndustrialiseerd raak en dat primêre produksie gekenmerk word deur die toenemende kommersialisering in grootskaalse boerderye én dat insetverskaffing, sowel as die prosessering van landbouprodukte, ook toenemend in groterwordende nywerhede gekonsentreer word. Hierdie neiging loop die risiko om kleiner boere se winsmarges al meer onder druk te plaas omdat boere stroomop én stroomaf prysnemers, en nie prysmakers nie, van insette én uitsette is.

Die besigheidsfilosofie van 'n grootskaal of niksö het volgens die Mededingingskommissie reeds die deelname van kleiner boere in die voedselwaardeketting beperk en daarom word die landbousektor in die nuwe wysigings aan die Mededingingswet spesifiek uitgesonder. Hierdie wysigings is al in Februarie 2019 goedgekeur en sal geïmplimenter word sodra die president die datum proklameer. Dit het ten doel om die speelveld vir kleiner deelnemers gelyk te maak om potensiële uitbuiting deur dominante rolspelers te voorkom.

Grafiek 1 beklemtoon die uitdagings wat kleiner boere, met melkboere as voorbeeld, ervaar om 'n lewensvatbare vlak van skaalekonomie te handhaaf ten einde in produksie te kan bly.

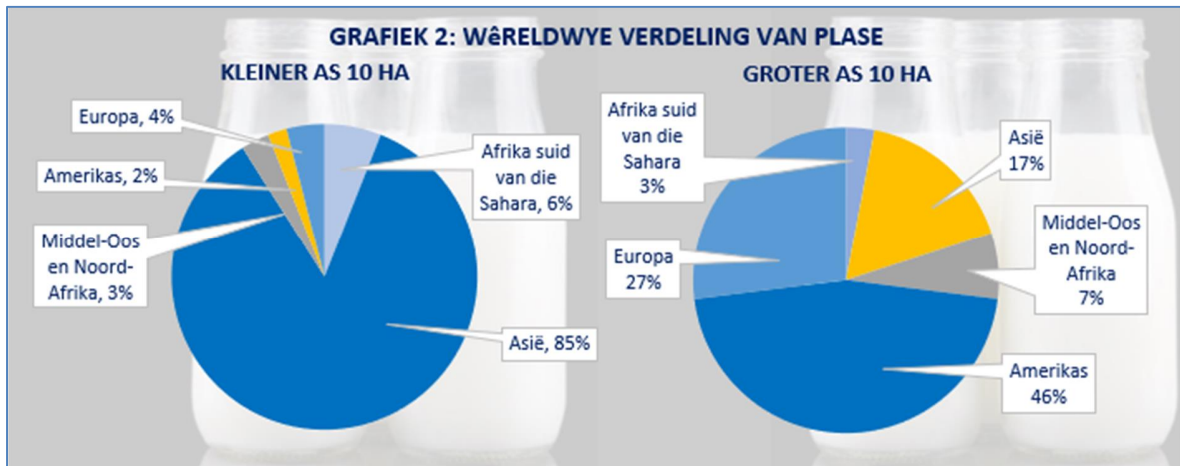

Bron: Lactodata

Hoewel die aantal melkboere vanaf 2007 voortdurend afgeneem het, het die totale melkproduksie bly toeneem. Die kleiner getal melkboere raak in terme van produksie dus al groter. In 2007 het 'n melkboer gemiddeld 656 ton melk per jaar geproduseer terwyl dit 3 038 ton in 2020 beloop het. In terme van produksie is die gemiddelde melkboer in 2020 nou 4.6 keer groter as wat hy in 2007 was. Indien melkproduksie per lid van die bevolking uitgedruk word, kon 2007 se melkboere 53.5 kg melk vir elke lid van die bevolking produseer. In 2020 produseer melkboere nou 59.3 kg melk vir elke lid van die bevolking. Die kleinerwordende aantal melkboere het dus nie net die uittredende melkboere se produksie oorgeneem nie, hulle het dit selfs verder uitgebrei en die besigheidsfilosofie van 'n grootskaal of niks gestand gedoen.

Plaasgrootte

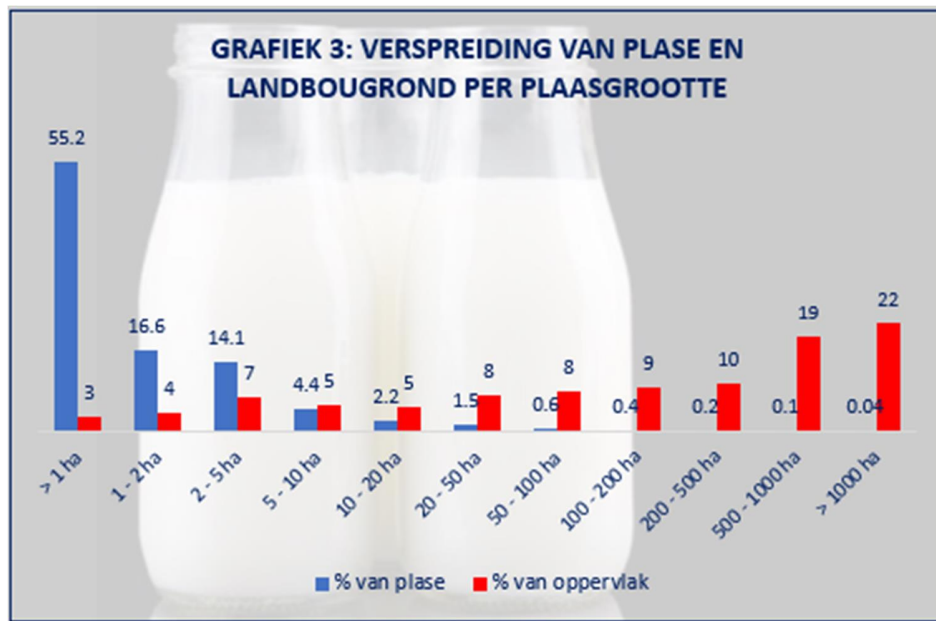
Studies wat deur die *Food and Agriculture Organisation* (FAO) gedoen is beraam dat daar ongeveer 570 miljoen plase in die wêreld is. Meeste van hierdie plase is egter baie klein en volgens die FAO is 475 miljoen kleiner as 2 ha terwyl 410 miljoen daarvan ook kleiner as 1 ha is.

Bron: Food and Agriculture Organization

Volgens Grafiek 2 is die grootste konsentrasie van klein plase, naamlik 10 ha en kleiner, in Asië geleë. Slegs 2% van die klein plase kom in Noord- en Suid-Amerika voor terwyl 6% daarvan in Afrika suid van die Sahara voorkom. Daarteenoor kom 46% van die plase wat groter as 10 ha is in Noord- en Suid-Amerika voor terwyl net 17% daarvan in Asië geleë is. Daar is 3% van die groter plase in Afrika suid van die Sahara geleë.

Terselfdertyd meen die FAO dat, hoewel die grootste gedeelte van die aantal plase in die wêreld kleiner as 2 ha is, hulle 'n baie klein gedeelte van die totale beskikbare landbougrond bewerk. In 'n verdere studie wat die FAO gedoen het in lande waarvan sulke statistiek wel beskikbaar is, word aangetoon dat dié 55% van die plase wat kleiner as 1 ha is maar net 3% van die totale landbougrond bewerk. Daarteenoor het dié 0.04% van die plase wat groter as 1 000 ha is 22% van die totale landbougrond onder hulle beheer. Die afleiding wat uit Grafiek 3 gemaak kan word is dat meer as 50% van die wêreld se landbougrond in minder as 1% van die totale aantal boere gesetel is. Dit bevestig dus die Mededingingskommissie se besorgdheid dat die oormatige konsentrasie van landbouproduksie in 'n baie klein aantal boere se hande op die oog af wesentlike nadele vir die winsmarges van die groot aantal kleiner boere inhou.

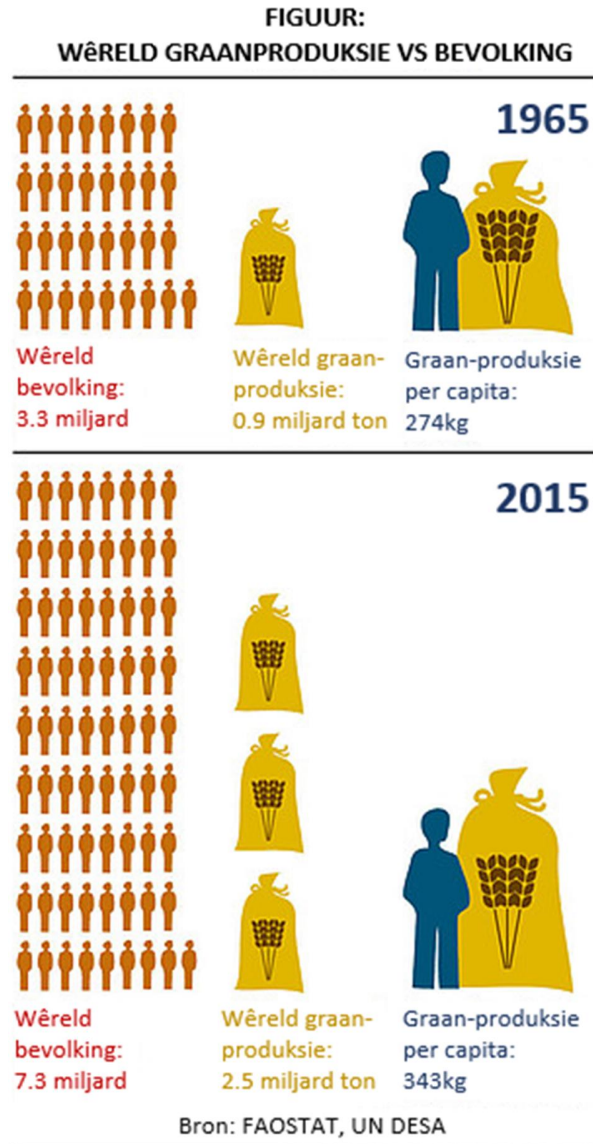
Bron: Food and Agriculture Organization

Industrialisering

Die konsentrasie van boerderye in die hande van groterwordende industriële eenhede behels hoë vlakke van spesialisasie op plaasvlak. Dit gaan weer gepaard met 'n enkele gewas- of veevertakking; die gebruik van groot geoutomatiseerde en gekombineerde werktuie met 'n enkele operateur wat groot oppervlakte in 'n kort tydspan kan bewerk; die toediening van groot hoeveelhede anorganiese kunsmis en chemiese middels; die gebruik van hoë volumes water vir besproeiing; die wetenskaplike manipulasie van saad vir weerstand teen peste en onkruidodors of vir die verhoging van opbrengs; en die teel van lewende hawe en pluimvee wat in groot groepe in voerkrale gekonsentreer kan word waar hulle met hormoonaanvullings en vrylike toegang tot geformuleerde voerrantsoene binne die kortste tydspan slaggeerdheid kan bereik. Hierdie industriële eenhede verg noodwendig groot kapitaalinvesterings, hoë gebruik van fossielenergie, die aanhoudende manipulasie van plante en diere se biologiese samestellings, verhoogde vlakke van meganisering en die implementering van bestuursintensiewe produksiepraktyke.

Die resultaat van die industrialisering van landbou kan direk gemeet word in terme van die groei in die produksievolumes van verskeie landbouprodukte. Statistiek toon dat landbouproduktiwiteit wêreldwyd dramaties sedert die middel van die vorige eeu toegeneem het. Die meegaande figuur toon byvoorbeeld aan dat die totale produksie van grane in 1965 0.9 miljard ton beloop het. Dit het toe aan die totale bevolking van 3.3 miljard 274 kg se graan per jaar per lid van die bevolking voorsien. In 2015 beloop die totale volume van grane 2.5 miljard ton vir 'n bevolking van 7.3 miljard maar die verhoging in produksie het nie direk met die bevolking tred gehou nie, dit het intendeel progressief toegeneem. In 2015 beloop die gemiddelde graanproduksie per lid van die bevolking 343 kg per jaar. Die gemiddelde lid van die bevolking het dus nou 25% meer graan tot sy dieet beskikbaar as 50 jaar gelede en hierdie tendens geld in wese vir alle landbouprodukte, ook melk, waarvan die gemiddelde produksie net in Suid-Afrika alleen vanaf 2007 tot 2020 met 11% per lid van die bevolking toegeneem het. Voedsel en vesel

is dus nou in baie groter volumes per lid van die bevolking beskikbaar ten spyte van die afname in die aantal boere en dit moet noodwendig druk op die pryse van landbouprodukte plaas.

Die aanhoudende toename in vaste koste, landbouskuld en afhanklikheid van hoë tegnologiese masjinerie dwing ñ diepliggende revolusie op die kultuur van landbou af. Sodra ñ boer die vereiste vlak van skaalekonomie bereik het moet hy sy tradisionele waardes van ñ landbouer vir dié van ñ batebestuurder verruil. Sy boerderybesluite word dan nie meer deur sy landbouverantwoordelikhede gemotiveer nie maar deur sy finansiële verpligtinge. Daar het geleidelik dus ñ kultuur tot stand gekom wat tans deur finansierders, insetverskaffers, voedselprosesseerders, ekonome en ook landboursaadgewers aangehang word wat subtiel die ògrootskaal of niksö as boerderymodel in die naam van ekonomiese lewensvatbaarheid op boere afdwing.

Trapmeul

Daar word wyd aanvaar dat groterwordende boerderye, wat skaalekonomie effektief kan toepas, die enigste manier is om die steeds groeiende wêreldbevolking van voedsel en vesel te kan voorsien. Gevolglik word daar in baie beleidsdokumente in die private sowel as publieke sektor aangeneem dat die pre-industriële boerderyemodel 'n terugwaartse stap is en dat hierdie boerderye eerder geleidelik uitgefaseer moet word. Die *International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development* (IAASTD) beskou die industriële boerderyemodel as 'n "landbou trapmeul". Dit beskryf 'n proses wat relatief uniek aan landbou is wat die investering in masjinerie en die optimale vlakke van produksie nogal meer kompliseer as wat dit op die oog af lyk. Dit werk so:

1. 'n Insetverskaffer ontwikkel nuwe tegnologie soos GMO saad of 'n hoogloopspuit.
2. Sommige boere gryp die nuwe tegnologie dadelik aan en dit lei tot 'n merkbare verhoging in opbrengste, met 'n gevolglike verhoging in hulle wins.
3. Ander boere sien hierdie suksesse raak en volg weldra in die eerste aanvaarders se voetspore wat tot 'n algehele verhoging in die aanbod van produkte en gepaardgaande daling in produsentepryse lei. Die tweede golf van aanvaarders se wins verhoog dus nie tot dieselfde mate as die eerste golf nie.
4. Die enigste manier om dan steeds voordeel uit die nuwe tegnologie te kan kry is deur skaalekonomie en die tweede golf se aanvaarders maak hulle boerderye groter om die tegnologie te kan regverdig.
5. Nuwe tegnologie word nou nogmaals ontwikkel om boerdery "meer winsgewend" te maak sodat die siklus homself herhaal en terwyl boere dink hulle gaan vooruit, staan hulle eintlik stil op 'n trapmeul.

Die siklus het nie doelbewus kwade bedoelings nie. Daar kan immers nie van innoveerders in die landbousektor verwag word om nie nuwe produkte te ontwikkel nie maar dit lei tog daartoe dat boere wat "arm is, klein is, oud is, oningelig is of siek is" om vinnig genoeg te kan aanpas, onvermydelik moet uitval. Hulle plase word dan noodwendig deur juis "daardie groep eerste aanvaarders oorgeneem" wat eerste die wins uit nuwe tegnologie kan benut. Hierdie regstelling lei dan tot 'n nuwe vlak van skaalekonomie van die landbousektor in geheel. Op die ou einde word daar doodeenvoudig te veel voedsel geproduseer en daarom neem die gemiddelde produksie per lid van die bevolking aanhoudend toe terwyl produsentepryse hul dalende neiging voortsit.

Kruispad

Die IAASTD bevraagteken dus die idee dat voortdurende tegnologiese ontwikkeling en die gepaardgaande industrialisering van boerderye die ideale boerderyemodel vir volhoubare voedselproduksie is. Eerstens is landbou in verskeie dele van die wêreld, maar veral juis "daar" waar industriële boerdery sterk ontwikkel het, van grootskaalse staatsingrypings en -subsidies afhanklik omdat boere nie op eie stoom binne daardie ekonomieë kan oorleef nie. Dit verhoog net verder die mate waarin gekonsentreerde insetverskaffers en voedselprosesseerders hulle kostestrukture binne daardie voedselwaardekettings op boere kan afdwing.

Tweedens voer die IAASTD aan dat die wêreldwye styging in landbouproduktiwiteit by verre die toename in die bevolkingsgroei oortref. Na raming kan die huidige vlakke van

voedselproduksie 10 tot 14 miljard mense voed indien dit effektief versprei en verbruik word terwyl dit wat 7.3 miljard mense tans nie nodig het nie dus nie benut gaan word nie.

Die FAO beraam dat 32 % van alle voedsel wat geproduseer word verlore gaan of vermors word. Dit is gebaseer op gewig. In terme van kalorieë beloop dit 24% van wat geproduseer word. Uiteraard het dié verliese ñ wesentlike ekonomiese, sowel as omgewingsimpak. Ekonomies verteenwoordig dit vermorsde kapitaalinvesterings en verlies aan inkomste. Omgewingsgewys vermors dit water en energie en verhoog dit kweekhuisgasvrystellings.

Die oordrewe fokus op die produktiwiteit van industriële boerderye plunder die beskikbare natuurlike hulpbronne van die aarde. Die basiese strategie om plaasarbeid met masjiene, chemiese middels en fossielenergie te vervang is op die lang duur ñ doodloopstraat, veral teen die agtergrond van klimaatsverandering. Dit lei tot ñ aanhoudende afname in die aantal boere én hulle arbeidsmag en is ook die primêre oorsaak vir die ontvolking van die platteland. Daarmee saam het die diversiteit van boerderye ook afgeneem en waar plase vantevore vee én verskillende gewasse verbou het, is die meeste boerdery nou óf veeplase óf saaiplase waarop daar meestal net een vertakking en hoogstens twee bedryf word.

Dit wil tog voorkom of die 475 miljoen klein plases die trapmeul vryspring juis omdat hulle gevrywaar is van die hoë vaste koste wat voortdurende nuwe tegnologie meebring en omdat hierdie bestaansboerderye geen arbeidskoste het nie. Hulle moet net hulleself kan voed en die bietjie surplusse in hulle onmiddellike omgewing verkoop waar die pryse van internasionale termynkontrakte wat voedselprosesseerders toepas geen invloed het nie. Miskien is die resep vir volhoubaarheid dalk juis om klein genoeg te wees sodat die radarskerm van groot internasionale handelaars en prosesseerders jou nie geïdentifiseer kan kry nie.

Bethlehem
Oktober 2021

BRONNE:

Beck, A, Haerlin, B & Richter, L. *Agriculture at a Crossroads: IAASTD findings and recommendations for future farming*. 2016

Competition Commission. *Essential food pricing monitor*. Augustus, 2021.

Elwell, FW. *Industrializing America: Understanding Contemporary Society through Classical Sociological Analysis*. 1999.

Steele, M. *Agricultural philosophy: Wendell Berry*. April 2015.